

بررسی تاثیر شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا به روش گشتاورهای تعمیم یافته سیستمی^۱

سید محمد قائم ذبیحی^۱

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

(Smq.Zabihi@mail.um.ac.ir)

دکتر محمود هوشمند^{۲*}

۲- استاد گروه اقتصاد، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

* نویسنده مسئول: (M.Hooshmand@um.ac.ir)

دکتر نرگس صالح نیا^۳

۳- استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

(N.Salehnia@um.ac.ir)

چکیده

مسئله مورد پژوهش: همان گونه که می دانیم، اقتصاد علم دستیابی به عایدی بهینه با استفاده از منابع کمیاب می باشد. به همین نحو، مشکلی که اقتصادهای جهان در حال تلاش برای رفع آن اند این مسئله است که چگونه به یک سهم بهینه اقتصادی از منابع محدود گردشگری دست پیدا نمایند. باتوجه به این امر که مطالعات و آمارهای جهانی حاکی از آن است که حکمرانی خوب از مهمترین عوامل در کشورهای درحال توسعه قلمداد گردیده و به گونه ای حکمرانی خوب به عنوان چارچوبه ای مستحکم از توسعه لقب گرفته است. **اهداف:** بدین جهت هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر شاخص حکمرانی خوب، که خود از شش زیرشاخص اصلی معرفی شده توسط بانک جهانی (حق اظهارنظر و پاسخگویی، ثبات سیاسی، کارایی و اثربخشی دولت، کیفیت قانون گذاری، حاکمیت قانون و کنترل فساد) قوت می گیرد، بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری می باشد. **روش پژوهش:** در این مطالعه داده ها و اطلاعات مربوط به ۱۴ کشور منتخب درحال توسعه جنوب غربی آسیا در بازه سالیانه ۲۰۱۱-۲۰۱۶ به صورت داده های تابلویی جمع آوری گردیده، و مدل پانل پویا ارائه شده به روش گشتاورهای تعمیم یافته سیستمی مورد برآورد قرار گرفته است. **نتایج و یافته ها:** نتایج برآورد مدل گویای این مهم می باشد که تنها فرضیه این پژوهش که حاکی از تاثیر مثبت و معنادار شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری می باشد، مورد تایید واقع گردیده و تاثیر آن مثبت و معنادار بوده است و نیز متغیرهای توضیحی دیگر از جمله: نرخ ارز، درآمد سرانه و بازبودن تجاری، نیز تاثیری مثبت و معنادار بر درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری داشته اند. **واژگان کلیدی:** شاخص حکمرانی خوب، صنعت گردشگری، پانل پویا، روش گشتاورهای تعمیم یافته.

^۱ این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان، بررسی تاثیر شاخص آمادگی شبکه ای و حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه فردوسی مشهد می باشد.

طبقه‌بندی JEL: O16, L86, L63, C23, C15, C26

مقدمه

در طی دهه‌های اخیر حکمرانی خوب^۱ به عنوان موضوعی داغ در مدیریت بخش دولتی تبدیل شده است و این به جهت نقش مهمی است که دولت در سلامت جامعه ایفا می‌نماید. مطالعات و آمارهای جهانی حاکی از آن است که حکمرانی خوب از مهمترین عوامل در کشورهای در حال توسعه قلمداد گردیده و حکمرانی خوب به عنوان چارچوبه‌ای مستحکم از توسعه لقب گرفته است. این اصطلاح توسط اتحادیه اروپا اینگونه تعریف می‌گردد که حکمرانی خوب عبارت است از: مدیریت شفاف و پاسخگو در کشور با هدف اطمینان از توسعه اقتصادی و اجتماعی عادلانه و پایدار (بارنارد^۲، ۲۰۰۷).

محققان با رویکردهای مختلف (فرآیند، لیبرال و سوسیالیست)، ابعاد گوناگون (سیاسی، اقتصادی و...) و اهداف متعدد (توسعه اقتصادی، سیاسی و نیز توسعه پایدار انسانی^۳)، بحث بسیار کلیدی حکمرانی خوب را ابراز کرده‌اند. در طی دو دهه گذشته، محققان و دانشمندان اقتصادی، اجتماعی و سیاسی روایت‌های متنوعی را از حکمرانی ارائه کرده‌اند که هر یک از این رویکردها به نوبه‌ی خود، ویژگی‌ها و جنبه‌های حکمرانی خوب را مشخص و تبیین نموده است.

از طرفی، برخی صاحب‌نظران تعریف گسترده‌تری از حاکمیت بیان کرده که از دیدگاه آن‌ها، حکمرانی فرآیندی است که به طور جمعی مشکلات جامعه را مرتفع کرده و نیز نیازهای جامعه را برآورده می‌سازد. براساس این دیدگاه‌ها و شواهد موجود، حکومت تنها دولت نیست، بلکه گروه‌ها و افراد، بخش خصوصی و جامعه مدنی هم درگیر هستند و همچنین این مبحث شامل سیستم‌ها، رویه‌ها و فرآیندهایی هستند که در برنامه‌ریزی، مدیریت و تصمیم‌گیری هم دخیل‌اند، می‌گردد (بووارید^۴، ۲۰۰۷).

از سویی دیگر، امروزه موضوع گردشگری^۵ به یکی از موضوعات جذاب و مورد بحث اساتید، دانشجویان و محققان تبدیل گشته است. با توجه به آمار منتشر شده توسط سازمان جهانی گردشگری^۶، در سال ۲۰۱۷م. در مجموع یک میلیارد و ۳۲۳ میلیون نفر توریست برای بازدید از مقاصد سایر کشورها خاک کشور خود را ترک کردند؛ که این آمار برای سال ۲۰۱۸م. حدود ۶ درصد افزایش داشته و یک میلیارد و ۴۰۰ میلیون نفر گزارش شده و با پیش بینی‌های انجام شده این مهم در سال ۲۰۳۰ به یک میلیارد و ۸۰۰ میلیون نفر توریست در سراسر جهان خواهد رسید.

صنعت گردشگری یکی از بخش‌های اقتصادی هست که می‌تواند به عنوان صنعت پاک مطرح گردد و باعث افزایش درآمدهای ارزی شده و سهم شایسته‌ای را در بهبود اشتغال و درآمدزایی ایفا نماید (الکساندر لیتائو^۷، ۲۰۱۰). این صنعت به عنوان صنعتی است که صنایع داخلی و بین‌المللی را به سمت جلو سوق می‌دهد، چرا که افزایش ورود گردشگر باعث درخواست کار در میهمانداری هواپیما، کار در هتل، آموزش زبان انگلیسی، کار در آژانس مسافرتی^۸، کارمند وزارت امور خارجه، عکاسی، راهنمای تور، حمل و نقل، بیمه، صنایع دستی و غیره می‌شود. بنابر همین دلیل اساسی و مهم است که این مقوله برای کشورهایی که با معضل بیکاری مواجه‌اند بسیار مفید واقع می‌گردد. امروزه این صنعت نقش برجسته‌ای را در اقتصاد جهانی برعهده داشته و اکثریت کشورهای دنیا درصدد آن هستند تا سهم خود را از بازار گردشگری افزایش و ارتقاء بدهند.

¹ Good Governance

² Barnard

³ Sustainable Human Development

⁴ Bovarid

⁵ Tourism

⁶ UNWTO

⁷ Alexandra Leitao

⁸ travel agency

بدین ترتیب باتوجه به این امر که نهاد حکمرانی هر کشوری در مسیر رشد و شکوفایی اقتصاد آن جامعه می تواند موثر باشد، و از آنجایی که شاخص حکمرانی خوب از شش زیر شاخص مهم و اساسی ساخته می گردد (که شرح مبسوط تری از آن در ادامه در دسترس خواهد بود)، ما در این پژوهش برآنیم تا تاثیر شاخص حکمرانی خوب و همچنین یکایک زیرشاخص های آن را بر درآمدهای حاصله از صنعت گردشگری در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا را مورد بررسی قرار داده و به تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از آن بپردازیم.

با توجه به مطالب فوق، این مطالعه با استفاده از رویکرد اقتصادسنجی و با بهره گیری از رهیافت داده های تابلویی پویا، به صورت تجربی اثر همزمان شاخص حکمرانی خوب را بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری 14 کشور منتخب جنوب غربی آسیا طی سال های 2011-2016 مورد بررسی قرار می دهد. این پژوهش درصدد یافتن پاسخ به این سوال است که، آیا شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای گردشگری تاثیری مثبت و معنادار دارند یا خیر؟

ساختار مقاله بدین نحوه تنظیم گردیده است که در بخش دوم، مبانی نظری و تجربی مربوطه ارائه می گردد. بخش سوم و چهارم، به معرفی اهداف فرضیه پژوهش، الگو، متغیرها، روش انجام پژوهش مورد بررسی اختصاص یافته است. در بخش پنجم، تخمین الگو و یافته های تجربی حاصل از پژوهش را در بر گرفته و در انتها در بخش ششم از این پژوهش، نتیجه گیری و ارائه ی پیشنهادات ارائه می گردد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در این بخش ابتدا به جنبه های نظری حکمرانی و در ادامه به جنبه های نظری عوامل تعیین کننده اقتصادی در گردشگری پرداخته می گردد.

با توجه به اینکه گردشگری یک فعالیت چندوجهی است که بخش های مختلف اقتصادی، اجتماعی و سایر گروه های ذی نفع را در بر می گیرد، در مسیر توسعه پایدار نیازمند به یک سیستم حکمرانی قوی هست. بنابراین حکمرانی در توسعه گردشگری در سال های اخیر اهمیت بیشتری یافته، چون به طور مستقیم و غیرمستقیم پارامترهایی را که گردشگری به عنوان یک فعالیت در آن اتفاق می افتد، تعیین می کند و به طور نسبی بر پیامدهای توسعه گردشگری تاثیر می گذارد (کورنلیسن^۱، 2005).

دولت یکی از عناصر مهم مدیریت گردشگری است، هم در زمینه ملی (از طریق سیاست گذاری در گردشگری) و هم در سطح بین المللی (به عنوان یک شرکت کننده در رژیم های نظارتی جهانی) موثر است، ولی چنین مهمی مغفول مانده است. شاو و ویلیامز^۲ در سال 2004 میلادی، چندین وسیله را شناسایی کرده اند که از طریق آنها دولت عامل اصلی تنظیم مقررات است. این یک نقطه اصلی است که به سبب ارتباط با اقتصاد جهانی بوده، و شامل ایجاد چارچوبی است که در آن بنگاه ها با دیگران فعالیت می نمایند و در خلال آن جنبش بین المللی می تواند رخ بدهد. دولت همچنین به شکل دهی به چارچوب قانونی و سیاست گذاری (از طریق قانون گذاری یا اهداف سیاسی) که در آن فعالیت های گردشگری اتفاق می افتد، به شکل گیری تولید و مصرف گردشگری کمک می کند.

همچنین، هال^۳ در سال 2000 میلادی خاطرنشان کرده که گردشگری یک مسئله سیاسی بسیار حائز اهمیت است. این مهم لایه های مختلف حکمرانی را باهم متصل کرده و مهمتر از همه، در تمامی این سطوح به هماهنگی و تدوین نیاز دارد. پس با عطف به نظریات و بحث های مافوق می توان به این نتیجه دست یافت که حکمرانی تاثیر به سزایی در صنعت گردشگری دارد. اگر حکمرانی خوب در اقتصاد هر کشوری به ویژه اقتصاد ایران به درستی و سیستماتیک طنین انداز گردد، شاید بتوان به نتیجه ای مطلوب که حکایت از توسعه گردشگری و افزایش میزان درآمدهای حاصله از این صنعت بزرگ و مهم دست یافت.

¹ Cornelissen

² Show & Williams

³ Hall

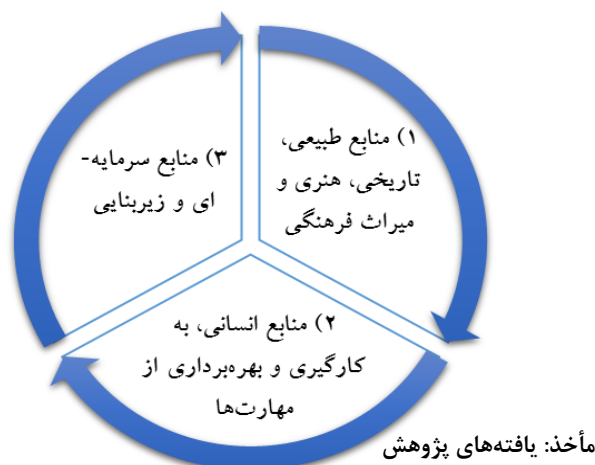
عواملی که بر روند درآمدهای حاصل از گردشگری و ورود گردشگر و نحوه توزیع آن در سراسر جهان موثر است، از بستر نظریه‌های پایه‌ای دادوستد در سطح بین‌المللی قابل ارزیابی و استنباط هست. مطالعه‌ی گسترده‌ی اقتصادی عوامل تعیین‌کننده صنعت گردشگری، بر ضمه روشی هست که مبنی بر تئوری‌های نظری است، و این امری است که مطالعات تجربی آن را مورد تایید قرار می‌دهد. برای دستیابی به این مهم، نظریات اقتصادی از جمله تئوری تخصیص نمودن امور بین‌المللی بسیار حائز اهمیت می‌باشد. بر این مبنا، چهار نظریه را بابت عوامل تعیین‌کننده موقعیت یک کشور در دادوستدهای گردشگری بین‌المللی می‌توان تصور نمود که عبارتند از: 1) نظریه‌ی عطایای الهی، 2) نظریه‌ی هزینه نسبی، 3) نظریه‌ی مزیت مطلق و دانش فنی، 4) نظریه‌ی شرایط تقاضا. در مورد گردشگری و عوامل مؤثر در آن نظریات مختلفی وجود دارد. هر یک از این نظریات، از یک یا چند بعد به این مسأله نگریسته‌اند. نظریات عمده در این زمینه عبارتند از:

1) نظریه‌ی عطایای الهی (فراوانی منابع طبیعی) و گردشگری بین‌المللی؛

تئوری فراوانی منابع طبیعی^۲ در سال 1919 توسط "ئی-هکشر"^۳ برای اولین بار مطرح گردید و در ادامه‌ی آن در سال 1933 توسط "ب-اولین"^۴ تکمیل و گسترش یافت. بر طبق این نظریه می‌توان به این استدلال دست پیدا نمود که کشورهایی که دارای مقادیر بسیار زیادی از سرمایه‌ها هستند، گروه کالاهایی را باید صادر نمایند که سرمایه‌بر است و در نقطه‌ی مقابل، گروه کالاهایی را باید وارد نمایند که کاربر هستند.

این تئوری برای منابع طبیعی که در مباحث گردشگری بین‌المللی بسیار حائز اهمیت‌اند، صادق هست. چرا که موارد بسیاری از امکانات مربوط به گردشگری از مزیت نسبی منابع طبیعی بهره‌مند می‌گردند. در حقیقت از عطایای الهی می‌توان به‌عنوان منابع یا عواملی نام برد که متضمن تولید کالاها و خدمات در گردشگری بین‌المللی می‌گردد. باتوجه به این مهم، می‌توان به این مدعا دست یافت که فراوانی منابع طبیعی تاثیر بالایی در موقعیت گردشگری بین‌المللی هر کشور می‌تواند برجای بگذارد. از این عطایا و موهبت‌های خدادادی، می‌توان به‌عنوان پتانسیل‌هایی جهت به حرکت درآوردن چرخه‌های اقتصاد و گردشگری یاد کرد.

منابع موجود در عطایای الهی را می‌توان به‌صورت شکل زیر، به سه دسته مجزا تفکیک و تقسیم‌بندی نمود:

شکل (1): منابع موجود در نظریه عطایای الهی

2) نظریه‌ی هزینه نسبی^۵ و گردشگری بین‌المللی؛

¹ International Tourism

² Natural Resources Abundance Theory

³ Heckscher

⁴ Ohlin

⁵ Relative cost theory

تئوری فوق توسط دیوید ریکاردو^۱ و در سال ۱۸۱۷، برای اولین بار مطرح گردید. با مقایسه و بررسی تئوری هزینه‌های نسبی مبین آن است که کشوری می‌تواند در تولید کالاها و خدمات دارای مزیت و تخصص‌های موردنیاز نسبت به سایر کشورها باشد که کالاها را با قیمت پایین‌تری عرضه نماید. تفاوت این تئوری با تئوری عطایای الهی در آن می‌باشد که، تئوری عطایای الهی در رابطه‌ی با داده‌هایی کمی بوده و اما تئوری هزینه‌ی نسبی در رابطه با داده‌ها و عوامل کیفی می‌باشد. اگر کشوری در این میان در بازه‌ای قرار گرفته که می‌تواند کالاها و خدمات را که در آن دارای هزینه‌ی نسبی پایین‌تری نسبت به سایر گروه کشورهای موجود تولید نماید، این به نفع آن کشور می‌باشد که گروه‌های کالایی و خدماتی را که در آن دارای هزینه‌ی نسبی بالاتری نسبت به سایر کشورها می‌باشد را در محدودیت قرار بدهد؛ این هم بدان معنا می‌باشد که اگر این گروه‌های کالایی خاص را می‌تواند با قیمت کمتری از داخل کشور خودش از خارج تهیه نماید، حتما باید این کار را ترتیب اثر بدهد. با تمام موارد و کم و کاستی‌ها و نقاط قوتی که بر این تئوری حادث است، هزینه نسبی می‌تواند به‌عنوان یکی از عوامل محرک در زمینه‌ی مبادلات گردشگری بین‌المللی محسوب بشود. در مباحث مربوط به صنعت گردشگری، ما تنها نمی‌توانیم اجزاء تشکیل دهنده‌ی هزینه اعم از (حمل و نقل، تسهیلات و سایر خدمات وابسته) را مورد تجزیه و تحلیل قرار بدهیم، بلکه در چنین عملی باید حتما ضرایب کیفی قیمت و نیز پیشرفت‌های فن‌آوری و تکنولوژی را برآورد نماییم.

(۳) نظریه‌ی برتری مطلق و پیشرفت فن‌آوری^۲ در گردشگری بین‌المللی؛

این تئوری شرح و بسطی از تحلیل آدام اسمیت^۳ در زمینه تجارت‌های بین‌المللی می‌باشد. مزیت مطلق هم نقش شایسته و بسیار مهمی را در زمینه‌ی گردشگری بین‌المللی ایفا می‌نماید. برخی کشورها در سطح جهان دارای منابع گردشگری بکر و منحصر به فرد خودشان می‌باشند؛ که این منابع را می‌توان در اکوتوریسم^۴ کشورها که شامل گونه‌های گیاهان، جانوران، هنرها، معماری و غیره مشاهده نمود. اغلب این مزیت‌ها بشر ساخته بوده که پدیده‌ی انحصاری و منحصر به فردی کشوری را تعیین می‌نماید. این آثار بشر ساخته قابلیت این را دارند که می‌توان آنها را بازسازی، بهبود، ارتقاء، به‌سازی و غیره کرد، تا به کشورهای میزبان این قابلیت را عطا کند تا خروجی‌های گردشگری خاص‌تر و شکل‌تری نسبت به سایر کشورهای موجود داشته باشد.

(۴) نظریه شرایط تقاضا^۵

این تئوری برای اولین بار توسط لیندر^۶ در سال ۱۹۶۱ میلادی مطرح گردید. وی در همان سال‌ها توجهش به این مقوله معطوف شد که همیشه تفاوت در سطح عطایای الهی مابین کشورهای جهان روایت کاملی از گردشگری بین‌المللی را شکل نمی‌دهد. به‌طور کلی مشاهده می‌گردد که بعضا بیشترین تعداد مبادلات مابین آن دسته از کشورهایی را می‌توان مثال زد که عمده‌ی فعالیت‌های گردشگری بین‌المللی مابین کشورهای همسایه شکل می‌گیرند. این موارد لیندر را بر آن داشت تا تئوری فراوانی منابع طبیعی که در سال ۱۹۱۹ بیان گردید را مورد پسند نداشت و تئوری جدیدی را بر پایه‌ی تقاضای داخلی یا تقاضای عوامل پایه‌ریزی نماید.

(۵) جمع‌بندی این چهار نظریه:

به‌طور کلی می‌توان این چهار نظریه مطرح شده که در ارتباط با گردشگری بین‌المللی می‌باشند را در شکل (۱) به‌صورت خلاصه مشاهده کرد.

¹ David Ricardo

² Theory of Absolute Superiority and Technology Advancement

³ Adam Smith

⁴ Ecotourism

⁵ Theory of Demand Terms

⁶ Linder

- نظریه عطایای الهی } به پتانسیل های موجود در کشور مقصد برای جلب و جذب گردشگران ورودی بیشتر از سایر تئوری ها توجه نموده؛
- نظریه هزینه نسبی } برای پتانسیل های موجود در کشور مقصد اهمیت کمتری را قائل شده است و بیشتر به سطوح مختلف قیمتی به عنوان عامل ایجادکننده فضای رقابتی در صنعت گردشگری پرداخته؛
- نظریه مزیت مطلق } به جاذبه های بکر گردشگری در کشورهای میزبان گردشگران، اهمیت ویژه تری قائل شده است؛ چرا که جاذبه های منحصر به فرد گردشگری، مخاطبان بیشتری را به سمت خودش جذب می نماید.
- نظریه شرایط تقاضا } به هر دو عامل مهم مطرح شده یعنی: (1) پتانسیل های گردشگری و (2) سطح قیمت رقابتی، توجه ویژه ای شده است.
- مأخذ: یافته های پژوهش
- شکل (2): جمع بندی چهار نظریه مرتبط با گردشگری بین المللی

برطبق نظریات مطرح شده، با در نظر گرفتن این مهم که نهاد دولت بسیار نقش کلیدی را در پیشبرد یک جامعه به سمت رشد و ترقی برعهده دارد و با توجه به نظریات پیرامون گردشگری بین المللی، می توان شکافی را یافت که انگار اکثر افراد آن را پشت گوش انداخته و زیاد روی آن سرمایه گذاری نمی نمایند، بر همین اساس تنها فرضیه این پژوهش یعنی تاثیر مثبت و معنادار شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری را می توان نتیجه گرفت.

مروری بر مطالعات پیشین

1. مطالعات داخلی

(1) اشرفی پور و حسینی (1391)، در پژوهشی به بررسی اثرات حکمرانی خوب بر توسعه صنعت توریسم پرداخته اند. در این مطالعه با استفاده از روش داده های پانل دیتا، اثرات شاخص های حکمرانی خوب، تولید ناخالص ملی به عنوان شاخص رشد، رشد تکنولوژی اطلاعاتی، میزان تورم به عنوان شاخص زیرساخت اقتصادی و شاخص بهبود وضعیت تحصیلات، بر میزان جذب توریست در 30 کشور منتخب در حال توسعه، طی دوره 2009 - 1996 آزمون گردیده است. برای دستیابی به نتایج بهتر و افزایش قدرت مقایسه در نتایج حاصل شده، آزمونی مشابه در مورد 30 کشور عضو OECD نیز در دوره زمانی مشابه انجام گرفته است. نتایج حکایت از آن دارند که در هر دو گروه از کشورها علیرغم تاثیر مثبت رشد اقتصادی (افزایش تولید ناخالص ملی) و ارتقای سطح اطلاعات بر میزان جذب توریست، افزایش تورم در کاهش میزان توریست در هر دو گروه کشورها موثر بوده، همچنین شاخص سواد در کشورهای OECD در افزایش توریست پذیری مثبت و معنی دار ولی در کشورهای در حال توسعه منتخب، بدون معنا می باشد. در بررسی شش شاخص حکمرانی خوب شامل قدرت پاسخگویی، ثبات سیاسی، حاکمیت قانون، کیفیت مقررات، مبارزه با فساد و اثربخشی دولت، بر میزان جذب توریست در دو گروه کشورهای مورد نظر، نتایج نشان می دهند که بهبود شاخص های حکمرانی نیز اثرات مثبتی در جذب توریست در هر دو گروه از کشورها دارد.

2) شریفی رنانی و همکاران (1392)، به بررسی نقش حکمرانی خوب بر جذب گردشگر در کشورهای منتخب حوزه اوپک پرداخته‌اند. هدف اصلی این پژوهش بررسی نقش حکمرانی خوب در جذب گردشگر برای منتخبی از کشورهای اوپک و یافتن مؤثرترین شاخص از میان چهار شاخص حکمرانی مورد مطالعه بر جذب گردشگر در کشورهای مورد نظر بوده است. الگوهای مورد بررسی در این پژوهش با استفاده از روش داده‌های تابلویی برای تعداد 10 کشور در بازه‌ی زمانی 1996-2011 برآورد شده‌اند. برای انجام تخمین الگوها از آزمون‌های ریشه واحد فیشر و لوین لین چو، آزمون‌های هاسمن، بروش پاگان، نسبت درست‌نمایی، وولدریج و روش تخمین رگرسیونی GLS استفاده شده است. نتایج حاصل از تخمین الگوها نشان دهنده‌ی تأثیر مثبت و معنی‌دار متغیرهای مورد استفاده در این مطالعه که عبارتند از تولید ناخالص داخلی، نرخ ارز، حاکمیت قانون، ثبات سیاسی، کارایی و اثر بخشی دولت و کنترل فساد بر تعداد گردشگران وارد شده به کشورها بوده، که از میان شاخص‌های مورد بررسی، کارایی و اثر بخشی دولت تأثیر بیشتری بر جذب گردشگر در کشورهای مورد مطالعه دارد. از طرفی نتایج حاصل از تخمین، تأثیر منفی و معنی‌دار درآمدهای نفتی بر تعداد گردشگران وارد شده به کشورهای مورد مطالعه را مورد تأیید قرار می‌دهد.

3) طیبی و همکاران (1394)، به ارزیابی شاخص‌های حکمرانی خوب شهری در شهرهای مقصد گردشگری به روش IPA^1 (مطالعه‌ی موردی: شهر تنکابن) پرداخته‌اند، که هدف این تحقیق شناخت جامع میزان اهمیت حکمرانی خوب شهری و ارزیابی عملکرد شاخص‌های حکمرانی خوب شهری در شهر تنکابن، به‌عنوان یکی از شهرهای مقصد گردشگری، است. روش تحقیق و گردآوری مطالب از نوع پیمایشی و تحلیلی مبتنی بر پرسش‌نامه است که پس از تأیید روایی پرسش‌نامه، در اختیار کارشناسان برجسته، مهندسان مشاور و اعضای گروه تخصصی شهرسازی نظام مهندسی استان مازندران و همچنین استادان صاحب‌نظر دانشگاه مازندران، با شرط داشتن تحصیلات دانشگاهی کارشناسی ارشد یا دکترا در زمینه مدیریت شهری، برنامه‌ریزی شهری و سایر رشته‌های مرتبط با امور شهری، قرار گرفت. برای تحلیل آماری از روش IPA استفاده شده است. مهم‌ترین شاخص با کمترین عملکرد، شاخص مشارکت شهروندان تعیین شده که سنگ بنای حکمرانی خوب شهری به‌منزله روش مدیریت مشارکتی است. شاخص امنیت نیز بالاترین عملکرد را در این شهر داشته است. درنهایت، نتیجه‌گیری شده است که شاخص‌های حکمرانی خوب شهری، با وجود اهمیت بالای آن‌ها، عملکرد پایینی در مدیریت شهر تنکابن داشت که راهکارهایی به منظور ارتقای آن در این مطالعه ارائه گردیده است.

4) شاه‌آبادی و تلیابی (1395)، در پژوهشی به بررسی تأثیر نهاد حکمرانی کشور میزبان بر درآمد گردشگری کشورهای درحال توسعه منتخب پرداخته‌اند. در این مطالعه با توجه به تفاوت قابل ملاحظه کشورهای توسعه‌یافته با کشورهای در حال توسعه در جذب عایدات گردشگری بین المللی، اقدام به بررسی تأثیر شاخص نهاد حکمرانی کشور میزبان بر درآمد گردشگری کشورهای منتخب درحال توسعه طی دوره 2000-2012 گردیده است. یافته‌های این تحقیق بیانگر تأثیر مثبت و معنادار شاخص نهاد حکمرانی بر درآمد گردشگری کشورهای در حال توسعه دارد. این مطلب بیان کننده لزوم حرکت جدی کشورهای در حال توسعه نسبت به بهبود اجزای شاخص حکمرانی است. علاوه بر این، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد توسعه زیرساخت فناوری ارتباطات و اطلاعات و سطح آموزش عمومی اثر مثبتی بر درآمد گردشگری بین المللی دارد. براساس نتایج ضریب تخمینی شاخص مخارج بهداشت بی معناست. همچنین نتایج حاصله از این تحقیق نشان می‌دهند که علاوه بر افزایش درآمد سرانه واقعی و جمعیت کشورها و نرخ ارز، زیرساخت‌های حمل و نقل از اهمیت بسزایی در جذب گردشگر برخوردار بوده‌اند.

5) پورنامدار (1395)، در پژوهشی به دنبال بررسی تأثیر نرخ ارز بر فرآیند جذب گردشگر در کشورهای منتخب حوزه منا با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی طی دوره 1995 تا 2014 بوده است. نتایج این مطالعه که با استفاده از نرم‌افزارهای اقتصادسنجی برآورد گردیده است دلالت بر تأثیر مثبت و معنادار نرخ حقیقی مؤثر ارز، درآمد سرانه، شاخص تعداد پروازهای مستقیم بین کشورها، جمعیت، تعداد کاربران اینترنت، مخارج دولت در زمینه آموزش و سلامت بر تعداد گردشگران وارد شده به این مجموعه کشورهای مورد مطالعه دارد.

¹ Importanace-Performance Analysis

6) عارفی (1396)، در پژوهشی به بررسی تاثیر حکمرانی خوب و گردشگری بر رشد اقتصادی کشورهای عضو اوپک پرداخته است. هدف اصلی این پژوهش بررسی نقش حکمرانی خوب و گردشگری بر رشد اقتصادی برای کشورهای اوپک است. الگوهای موردبررسی در این پژوهش با استفاده از روش داده‌های تابلویی برای 21 کشور در بازه زمانی 2003-2013 برآورد شده‌اند. برای انجام تخمین الگوها از آزمون‌های ریشه واحد، آزمون‌های هاسمن و آزمون اثرات ثابت استفاده شده است. نتایج حاصل از تخمین الگوها نشان می‌دهد که متغیرهای تعداد گردشگران وارد شده، نرخ ارز، نرخ تورم، حاکمیت قانون، کنترل فساد و حق اظهار نظر و پاسخگویی تأثیر مثبت و متغیرهای نرخ تورم، ثبات سیاسی، کارایی و اثربخشی دولت، کیفیت قوانین و مقررات اثر منفی بر رشد اقتصادی کشورهای عضو اوپک داشته است.

2. مطالعات خارجی

1) دریایی و همکاران¹ (2012)، در پژوهشی به این مهم می‌پردازند که حکمرانی خوب یکی از مهمترین عوامل در کشورهای درحال توسعه می‌باشد. با عنایت به اهمیت مقوله گردشگری در اقتصاد کشورها، در این مطالعه با استفاده از روش‌های داده‌های پانل، به بررسی اثر شاخص حکمرانی خوب، رشد تولید ناخالص داخلی، رشد فناوری، نرخ تورم و شاخص هزینه‌های آموزشی دولت بر توسعه صنعت گردشگری در 30 کشور منتخب در حال توسعه و مجموعه کشورهای OECD در بازه‌ی سالیانه 1996 تا 2009، می‌پردازد. نتایج حاصل از این پژوهش بیان می‌دارد که هر دو مجموعه کشورها رشد اقتصادی و سطح فناوری تأثیر مثبتی از خود بروز داده‌اند و سطح آموزش در کشورهای OECD تأثیر مثبت داشته و در کشورهای در حال توسعه این مهم معنادار نگشته است. و نیز، میانگینی از 6 زیر شاخص حکمرانی که در قالب شاخص حکمرانی خوب در این مطالعه بیان گشته است، تأثیری مثبت و معنادار در هر دو گروه کشورهای مورد مطالعه از خود بر جای گذاشته است.

2) مامی‌پور و نظری² (2014)، در مقاله‌ای تحت عنوان میزان سهم توسعه گردشگری در رشد اقتصادی در استان‌های ایران، به تخمین تأثیرات گردشگری روی رشد اقتصادی استان‌های کشور ایران 2000 تا 2010 می‌پردازد. برای تخمین این مهم از روش پانل دیتا در اقتصاد سنجی استفاده شده است. این پژوهش نشان می‌دهد که میان درآمدهای حاصله از گردشگری و رشد اقتصادی در استان‌های ایران رابطه‌ای مثبت برقرار می‌باشد. همچنین اثبات می‌نمایند که به ازای هر 10 درصد افزایش در مصارف گردشگری، 1 درصد افزایش تولید ناخالص داخلی سرانه را به دنبال دارد. دیگر نتایج این پژوهش عبارتند از: رابطه‌ی مثبت میان سرمایه انسانی و فیزیکی و رابطه‌ی منفی میان نرخ بیکاری و شاخص قیمتی مصرف کننده³، با رشد اقتصادی به دست آمده است.

3) لیتائو⁴ (2015)، تحقیقی را در بازه‌ی 2004 تا 2013 برای کشور پرتغال انجام داده است. در این پژوهش، از روش‌های اقتصاد سنجی برای تجزیه و تحلیل نتایج و تخمین مدل مربوطه بهره گرفته شده است. از جمله آزمون‌های ریشه واحد و پانل پویا (SGMM⁵)، آزمون‌هایی بوده‌اند که در این تحقیق از آن‌ها بهره گرفته شده است. با توجه به تخمین و برآورد مدل به روش پانل پویا، قیمت‌های نسبی، درآمد سرانه، سرمایه انسانی و هزینه‌های دولت تأثیرگذار بوده‌اند بر تقاضای بین-المللی گردشگری کشور پرتغال و این متغیرها تقاضای بین‌المللی گردشگری را در پرتغال تشویق می‌نمایند.

4) غلام‌علی و همکاران⁶ (2018)، در مطالعه‌ی خود با استفاده از مدل الگوی خود بازگشت برداری ساختاری (SVAR) درصدد بررسی شوک‌هایی در اقتصاد کلان بر میزان درآمدهای صنعت گردشگری کشور مالزی هستند؛ و به دنبال بررسی آن بوده‌اند که در بازه‌ی سال‌های 2001 تا 2012 اقتصاد این کشور چه رفتارهایی را در مقابل شوک‌های تغییر قیمت نفت، نرخ ارز، تغییر در سطح قیمت‌ها، صادرات، رشد اقتصادی و درآمدهای گردشگری از خود نشان می‌دهد. نتایج حاصله از این پژوهش حاکی از آن

¹ Daryaei and et al

² Mamipur and Nazari

³ CPI

⁴ Leitao

⁵ گشتاورهای تعمیم یافته سیستمی

⁶ GhulamAli and et al

می باشد که شوک های قیمت نفت، رشد اقتصادی، نرخ ارز و صادرات تاثیر معکوسی بر درآمدهای گردشگری دارند، به جز شاخص قیمت مصرف کننده که تاثیر مثبتی را در این پژوهش از خود نشان داده است.

5) شمائی و یوسفی (2018)، در پژوهشی به تحلیل نقش حاکمیت خوب درآمدهای پایدار گردشگری (پرونده: شهر مسجد سلیمان) مبادرت ورزیده اند. روش این تحقیق از نوع پیمایشی-اکتشافی بوده و داده ها از نوع تحقیق کمی و کیفی بوده و روش دسترسی به داده ها به صورت اسنادی و پیمایشی می باشد. جامعه مورد مطالعه 30 نفر از متخصصان شهری است و روش نمونه گیری انتخابی و هدفمند است. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از آمار استنباطی (آزمون t-test) در نرم افزار SPSS استفاده شد و همچنین برای وزن دهی متغیرهای در نظر گرفته شده توسط مدل های تصمیم گیری چند معیاره از نرم افزارهای ANP و Super vendim استفاده شد. یافته ها حاکی از آن است که از بین متغیرهای حاکمیت خوب شهری که تأثیرگذاری بر درآمد شهری پایدار دارد، شاخص های تجهیز زیرساخت ها و تسهیلات برای جذب سرمایه گذاری خصوصی در جهانگردی بیشترین وزن را داراست و شاخص برابری همه سهامداران در برابر مزایا و برنامه های توسعه گردشگری، کمترین وزن را به خود اختصاص داده است.

6) بoga و ارکی سی^۱ (2019)، در تحقیقی رابطه ی کوتاه مدت و بلندمدت میان درآمدهای گردشگری و رشد اقتصادی را نشان داده اند. این پژوهش شامل 483 داده در بازه سالیانه 1995 تا 2017 برای 21 کشور آسیایی و اقیانوسیه صورت گرفته است. یک نتیجه دوطرفه در این پژوهش قابل رویت است: 1) درصد افزایش در میزان رشد اقتصادی میزان درآمدهای گردشگری را 1.9 درصد در بلندمدت افزایش می دهد و بالعکس و 2) درآمدهای گردشگری بر رشد اقتصادی تاثیر می گذارند، و با هر 1 درصد افزایش در درآمدهای گردشگری، رشد اقتصادی به میزان 0.49 درصد در بلندمدت افزایش می یابد و بالعکس. همچنین فرضیه ای که مربوط بر رابطه ی دوطرفه میان درآمدهای گردشگری و رشد اقتصادی بوده است، مورد تایید واقع می شود.

اهداف و فرضیه های پژوهش

هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری در مجموعه کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا می باشد. بر همین اساس، به منظور بررسی رابطه و اثر بین شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصله از صنعت گردشگری تنها فرضیه انتخابی این پژوهش با توجه به مبانی نظری و مطالعات تجربی گذشته از قرار زیر می باشد:

شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری اثر مثبت و معناداری دارد.

روش پژوهش

در این پژوهش به منظور ارزیابی تاثیر شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصله از صنعت گردشگری از تکنیک داده های تابلویی پویا^۲ و از روش گشتاور تعمیم یافته سیستمی^۳ برای 14 کشور منتخب جنوب غربی آسیا در طی دوره سال های 2011 تا 2016 استفاده شده است.

الگوهای اقتصادسنجی با رابطه های پویا، به وسیله ی وارد شدن وقفه یا وقفه هایی از جنس متغیر وابسته به عنوان متغیر توضیحی (متغیرهای سمت راست مدل) مشخص می گردد. روش گشتاورهای تعمیم یافته، اولین بار توسط هانسن^۴ (1982) شرح و بسط یافت که چارچوبه ای آسان را به جهت بدست آوردن تخمین هایی با کارایی مجانبی فراهم می سازد. این روش اثرات پویای متغیر وابسته را در بر می گیرد. اگر متغیر وابسته با مقادیر باوقفه وارد الگو بگردد، سبب خواهد شد که بین متغیرهای

¹ Boga and Erkişi

² Dynamic Panel Data

³ System Generalized Method of Moments

⁴ Hansen

توضیحی و جملات اخلاص (پسماندها) همبستگی به وجود آید که در نتیجه استفاده از روش حداقل مربعات معمولی^۱ نتایج توروش دار و ناسازگاری را نشان خواهد داد؛ که این ایراد مطرح شده را روش گشتاورهای تعمیم یافته می‌تواند با بکارگیری متغیرهای ابزاری^۲ بر طرف نماید.

اما از آنجایی که در الگوی داده‌های تابلویی پویا، وقفه‌ی متغیر وابسته با جمله اخلاص همبستگی ایجاد می‌نماید، همانند آرانو و باند^۳ از وقفه‌ی دوم متغیر وابسته و وقفه‌های سایر متغیرها (در چارچوب یک فرم بازگشتی^۴) به عنوان ابزاری برای وقفه‌ی متغیر وابسته مبتنی بر روش گشتاور تعمیم یافته استفاده می‌شود. تخمین زن (GMM) که توسط آرانو و باند (1991) پیشنهاد گردید به جهت رهایی از معضل اثرات خاص مربوط به مقاطع (افراد) و تمامی رگرس کننده‌های ثابت نسبت به زمان، اساسا از الگوی موجود تفاضل گیری می‌نماید. همچنین در این روش برای رفع همبستگی متغیر وابسته با وقفه و جمله خطا، وقفه متغیرها به عنوان ابزار در تخمین زن، گشتاور تعمیم یافته سیستمی دو مرحله‌ای^۵ به کار گرفته می‌شود. تخمین زن دو مرحله‌ای به صورت مجانبی در صورت وجود واریانس ناهمسانی جزء خطا بهینه‌تر و کاراتر عمل می‌نماید. شرایط گشتاوری از شرایط متعامد بودن بین خطاهای تفاضل گیری شده و مقادیر وقفه دار متغیر وابسته استفاده می‌نماید. در این پروسه فرض بر این گذاشته می‌شود که اخلاص‌های اصلی همبستگی سریالی^۶ ندارند. که در آن از روش و آزمون آرانو و باند برای آزمون همبستگی سریالی در اخلاص‌ها بهره گرفته می‌گردد. در این الگو، از آزمون سارگان^۷ به جهت آزمون قیده‌های شناسایی بیش از حد استفاده می‌شود تا معتبر بودن متغیرهای ابزاری مورد بررسی قرار بگیرد (بالتاجی^۸، 2005).

با توجه به اینکه متغیر وابسته ما در این پژوهش از جنس درآمد می‌باشد و از آنجایی که می‌دانیم درآمدهای گردشگری بر سال‌های قبل و بعد خودش نیز تاثیر گذار است (به عنوان مثال امسال 1000 نفر گردشگر از یک نقطه توریستی بازدید به عمل می‌آوردند، لذا بخشی از درآمدهای کسب شده از این افراد در طی سال‌های متوالی در این نقطه توریستی صرف بازسازی و ارتقاء و غیره می‌گردد و همین امر موجب توسعه‌ی این بنا و بالابردن امکانات آن می‌شود)، به این ترتیب سال‌های بعدی گردشگر بیشتری را به سمت خود جلب و جذب می‌نماید و درآمدهای گردشگری آن سال‌ها را افزایش خواهد داد. به همین دلیل می‌توان اتکا کرد که برای این متغیرها از مجموعه کشورهای منتخب می‌توان از روش گشتاور تعمیم یافته برای ارزیابی تاثیرگذاری هر یک از آن‌ها بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری بهره گرفت.

اما داده‌های این مطالعه از وب سایت بانک جهانی^۹، پایگاه شاخص‌های توسعه‌ی جهانی^{۱۰} و پایگاه شاخص‌های حکمرانی جهانی^{۱۱} استخراج گردیده است. همین‌طور انتخاب کشورها از میان کشورهای در حال توسعه منتخب جنوب غربی آسیا بوده که براساس دسترسی به داده‌های در دسترس براساس جامعه مورد مطالعه، از میان ۲2 کشور موجود در نهایت ۱4 کشور^{۱۲} منتخب برگزیده شده‌اند. مهم‌ترین دلیل انتخاب این مجموعه کشورها به جهت موقعیت جغرافیایی و اقلیمی نزدیک و مرادفات و مبادلاتی که با کشور ایران داشته‌اند بوده است. در این بررسی برای انجام تخمین‌ها و برآوردهای لازم از نرم‌افزار استاتا^{۱۳} بهره گرفته خواهد شد.

¹ OLS

² Instrumental variables

³ Arlano and Band

⁴ Recursive form

⁵ Two Step GMM

⁶ Serial Correlation

⁷ Sargan

⁸ Baltagi

⁹ World Bank

¹⁰ World Development Indicators (WDI)

¹¹ World Governance Indicators (WGI)

¹² در این پژوهش با توجه به محدودیت‌ها و نبود آمار و اطلاعات برخی از کشورها در نهایت 14 کشور مورد مطالعه در این پژوهش عبارتند از: ایران،

ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، اردن، قزاقستان، کویت، لبنان، عمان، پاکستان، قطر، عربستان سعودی، تاجیکستان و ترکیه.

¹³ STATA

در این بخش با الهام از میانی نظری و مطالعات تجربی بوگا و ارکسی (2019)، لیتائو (2015)، دریایی و همکاران (2012)، شاه‌آبادی و تلیابی (1395)، شریفی رنانی و همکاران (1392) و اشرفی پور و حسینی (1391) و نیز الگوی داده‌های تابلویی معرفی و استفاده شده توسط بالتاجی (۲۰۰۵)، معادله‌ای که برای بررسی تاثیر شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا به صورت زیر تصریح گردیده است:

$$(TR)_{it} = \beta_{0i} + \gamma (TR)_{i(t-1)} + \beta_1 (GGI)_{it} + \beta_2 (OER)_{it} + \beta_3 (GDPP)_{it} + \beta_4 (TO)_{it} + U_{it} \quad (1)$$

که در رابطه شماره (۱)، $U_{it} = \mu_i + \lambda_i + v_{it}$ بوده که در آن μ_i نشان دهنده اثرات خاص کشور و λ_i نشان دهنده اثر خاص سال می‌باشد. که در ذیل به بیان جزئی‌تر از هریک از این موارد می‌پردازیم.

1. تعاریف و منابع متغیرها

منابع اطلاعاتی و تعریف هر یک از متغیرهای مدل موردنظر در جدول (1) خلاصه شده است.

جدول (1): متغیرهای مورد استفاده در مدل، تعاریف کوتاه و منابع آماری

منبع	تعریف	متغیر
بانک جهانی	لگاریتم طبیعی درآمد حاصل از صنعت گردشگری کشور t ام در سال t ام، (به میلیارد دلار جاری آمریکا)؛	TR
پایگاه شاخص‌های حکمرانی جهانی	شاخص حکمرانی خوب ^۱ ؛	GGI
بانک جهانی	نرخ ارز رسمی ^۲ (بر پایه دلار آمریکا)؛	OER
پایگاه شاخص‌های توسعه‌ای جهانی	لگاریتم طبیعی تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی براساس قدرت خرید ^۳ ؛	GDPP
بانک جهانی	لگاریتم طبیعی باز بودن تجاری ^۴ ؛	TO ^۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش

2. متغیرهای توضیحی مورد استفاده در مدل

در ابتدا ذکر این نکته الزامی بوده که درآمدهای حاصل از گردشگری (TR)، به پیروی از مطالعات بوگا و ارکسی (2019)، پانیک^۶ (2015) و چو^۷ (2010) به منظور حفظ گستردگی صنعت گردشگری از شاخص میزان عایدات گردشگران بین-المللی^۱ (بر حسب دلار رایج کشور آمریکا) به عنوان متغیر وابسته بهره گرفته شده است.

¹ از ترکیب شش زیرشاخص اصلی حکمرانی معرفی شده توسط بانک جهانی به واسطه تکنیک آنالیز عامل‌های اصلی (PFA) توسط نرم‌افزار SPSS به دست آمده است (نتایج و روش دقیق در پی‌نوشت‌ها ذکر گردیده شده است).

² Official exchange rate

³ Real Gross domestic product per capita based on purchasing-power-parity in current prices, (From WDI2017 Report)

⁴ Trade Openness

⁵ این مهم از نسبت مجموع صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی (به قیمت ثابت 2010 دلار آمریکا) محاسبه گشته است.

⁶ Panyik

⁷ Cho

- شاخص حکمرانی خوب (GGI): برای این مهم تعاریف متعددی ارائه گردیده است. سازمان همکاری توسعه اقتصادی و توسعه همکاری (OECD) حکمرانی خوب را توانایی کار با محیط‌های مختلف برای دستیابی به تعادل در سطوح مختلف محلی و بین‌المللی می‌داند و از طرفی دیگر، لیون^۲ حکمرانی خوب را اینگونه تعریف می‌نماید: مدیریت اثربخشی منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور. به گونه‌ای که چنین مدیریتی شفاف، پاسخ‌گو، عدالت‌جو و باز باشد (لیون، ۲۰۰۰).
- بنابر مقیاس‌های سنجشی که توسط بانک جهانی برای این شاخص ارائه گردیده است، این مهم را با شش زیرشاخص مهم و تاثیرگذار که عبارتند از: (۱) حق اظهارنظر و پاسخگویی^۳؛ (۲) ثبات سیاسی^۴؛ (۳) کارایی و اثربخشی دولت^۵؛ (۴) کیفیت قانونگذاری^۶؛ (۵) حاکمیت قانون^۷ و (۶) کنترل فساد^۸، برای هر کشوری مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌دهند. که در این پژوهش ما به لطف روش‌های آماری موجود (ارائه شده در پی‌نوشت‌ها)، این شش زیر شاخص را تبدیل به یک شاخص نهایی تحت عنوان حکمرانی خوب تبدیل کرده‌ایم و با توجه به مبانی نظری و نیز مطالعات گذشته از جمله: دریایی و همکاران (2012)، شمائی و یوسفی (2018)، شریفی رنانی و همکاران (1392) و شاه‌آبادی و تلیابی (1395) انتظار تاثیر مثبت و معنادار این متغیر را بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری داریم. در ادامه متغیرهای توضیحی کنترل که در کنار متغیر حکمرانی خوب قرار داده شده‌اند، که از مطالعات پیشین استخراج گردیده و مورد بررسی و معرفی قرار می‌گیرند.
- نرخ ارز رسمی (OER): به هر میزان که نرخ ارز رسمی بالاتر باشد، توان رقابت‌پذیری تولیدات و خدمات داخلی به نسبت تولیدات خارجی ارزان‌تر بوده و بدین جهت بیشتر خواهد بود. این مهم برای گردشگران بسیار حائز اهمیت می‌باشد و از این رو، هزینه‌های زندگی در کشور مقصد نسبت به کشور مبدا و نرخ ارز رسمی بر انگیزه‌ی سفر موثر هست. پس دیگر متغیر اثرگذار در فرآیند این مطالعه نرخ ارز بوده که از درون مبانی نظری و اغلب مطالعات پیشین از جمله: پورنامدار (1395) و عارفی (1396) تاثیر مثبت آن نیز قابل رویت است. شایان ذکر است که این متغیر با یک دوره تفاضل‌گیری وارد مدل گردیده است.
- درآمد سرانه (GDPP): درآمد سرانه کشور مبدا یکی از مهم‌ترین متغیرهای تاثیرگذار بر درآمد گردشگری کشور مقصد است. به‌صورت دیگر، از آنجایی که گردشگری معمولاً به‌عنوان کالای نرمال و یا لوکس به حساب می‌آید، این متغیر نسبت به سطح درآمد حساسیت بیشتری نشان داده و به‌عنوان یکی از متغیرهای حائز اهمیت و تعیین‌کننده در معادله درآمد گردشگری وارد می‌گردد. در این پژوهش از متغیر درآمد سرانه واقعی براساس قدرت خرید بهره گرفته شده است. در اکثر مطالعات صورت گرفته از جمله: شریفی رنانی و همکاران (1392)، پورنامدار (1395) و شاه‌آبادی و تلیابی (1395) متغیر تولید ناخالص داخلی سرانه از متغیرهای کنترلی بسیار تاثیرگذار بوده است.
- بازبودن تجاری (To): این مهم که از حاصل کسر مجموع صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی محاسبه می‌گردد، یکی از اصول مهم در ارزیابی و سنجش توسعه‌یافتگی اقتصاد کشورهاست. بدین گونه که هرچه مرزهای یک کشور به‌روی صادرات و واردات بازتر باشند و به عبارتی صورت کسر ذکر شده بزرگتر باشد، در نتیجه می‌گوییم آن کشور و آن اقتصاد دارای درجه تجاری بازتر و آزادتری می‌باشد. این متغیر هم بنا به مطالعات پیشین از جمله بوگا و ارکسی (2019) و زمانی (1392) می‌تواند از دیگر متغیرهای مهم و تاثیرگذار بر درآمدهای گردشگری در نظر گرفته گردد.
- در ادامه، از این نکته نباید غافل گردید که گردشگری تحت تاثیر شوک‌های طبیعی، جنگ، تغییراتی در سیاست‌ها، سلايق، تبلیغات، انتظارات، بی‌ثباتی سیاسی، تروریسم و دیگر رویدادهای خاص قرار می‌گیرد. با عطف به این مهم که داده‌های

¹ International Tourism Receipts

² Lyon

³ Voice & Accountability

⁴ Political Stability

⁵ Government Effectiveness

⁶ Regulatory Quality

⁷ Rule of Law

⁸ Control of Corruption

موارد ذکر شده در دسترس نبوده، موارد مذکور به عنوان جزء اخلاص یا عبارت خطا وارد مدل گردیده و مورد آزمون قرار می-گیرند.

هدف و فرضیه اصلی پژوهش

به منظور بررسی رابطه و اثر بین شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصله از صنعت گردشگری تنها فرضیه انتخابی این پژوهش باتوجه به مبانی نظری و مطالعات تجربی گذشته از قرار زیر می باشد:

شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری اثر مثبت و معناداری دارد.

یافته ها

به جهت دستیابی به یک تخمین غیرکاذب بین متغیرهای الگو، متغیرهای حاضر در رگرسیون بایستی ایستا باشند و یا ترکیب آن ها با همدیگر ایستا باشند. در صورتی که داده های مورد استفاده در یک پژوهش غیر ایستا باشند، نتایج حاصله از تخمین ها ما را به سمت یک رگرسیون کاذب سوق خواهد داد. اما در مورد آزمون مانایی داده های تابلویی این پژوهش باتوجه به اینکه سال های مورد مطالعه (با توجه به محدودیت جغرافیایی و آماری) شش سال در نظر گرفته شده است، و با عطف به مفاهیم موجود در کتاب بالتاجی، برای داده های تابلویی زیر ۱۵ سال نیازی به انجام آزمون مانایی نمی باشد (بالتاجی، ۲۰۰۵).

اما در ادامه، نتایج حاصل از برآورد اثرات متغیر شاخص آمادگی شبکه ای به عنوان متغیرهای توضیحی اصلی و دیگر متغیرهای کنترل بر سطح درآمدهای حاصل از گردشگری (متناظر با الگوی شماره (۱))، با استفاده از روش داده های تابلویی پویا (رویکرد SGMM) در جدول شماره (۲) به نمایش در آمده است. نتایج الگو حاکی از آن است که تمام ضرایب استخراج شده در سطح خطای کمتر از پنج درصد معنادار بوده و در نتیجه تمامی این ضرایب تاثیر مثبت و معناداری داشته اند.

جدول (۲): نتایج برآورد الگو به روش GMM دو مرحله ای

نام متغیرهای توضیحی	ضرایب	مقدار آماره Z	ارزش احتمال
GGI	0.655	4.64	0.000
Ln(OER)	0.0004	12.31	0.000
Ln(GDPP)	2.683	13.95	0.000
Ln(TO)	0.246	3.54	0.000
Cons	-68.510	-13.47	0.000

ماخذ: یافته های پژوهش

باتوجه به اطلاعات بدست آمده از نتایج جدول (۲) یافته های ذیل (با سطح اطمینان آماری ۹۵ درصد) قابل برداشت می باشند:

✓ ضریب تخمینی شاخص حکمرانی خوب به عنوان یکی از متغیرهای حائز اهمیت در این پژوهش بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری تاثیری مثبت و معنادار داشته با این تفسیر که، با یک درصد افزایش در میزان شاخص حکمرانی خوب درآمدهای گردشگری به میزان ۰.۶۵۵ درصد افزایش پیدا می نماید. این یافته ی بسیار مهم بر تنها فرضیه مطرح شده در این مطالعه جامعه عمل پوشانیده و نتیجه بدست آمده هم راستا با مبانی نظری و مطالعات تجربی به ویژه پاکزادسلکی (۱۳۹۳)، زمانی (۱۳۹۲) و بوهالیس و دیمزی (۲۰۰۴) نیز می باشد.

¹ Buhalis and Deimezi

✓ ضریب تخمینی نرخ ارز رسمی بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری تاثیری مثبت و معنادار داشته با این تفسیر که، با یک درصد افزایش در میزان نرخ ارز رسمی درآمدهای گردشگری به میزان 0.0004 درصد افزایش پیدا می- نماید. این مهم با نتایج مطالعات غلامعلی و همکاران (2018) و پورنامدار (1395) همسو می باشد.

✓ ضریب تخمینی درآمدسرانه نیز بر درآمدهای گردشگری مثبت و معنادار بوده بدین صورت که به ازای یک درصد افزایش در این متغیر میزان درآمدهای حاصل از گردشگری به میزان 2.683 درصد افزایش می یابد، بنابراین بهبود وضعیت درآمدی کشورها از عوامل موثر بر میزان عایدات حاصل از گردشگری بوده که این مهم با نتایج پورنامدار (1395)، زمانی (1392) و لیتائو (2015) همسو می باشد.

✓ ضریب تخمینی درجه بازبودن تجاری نیز مثبت و معنادار بوده، بدین صورت که با یک درصد افزایش در بازبودن تجاری میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری به میزان 0.246 درصد افزایش می یابد. ذکر این نکته هم الزامیست که آماره والد تست^۱ که برای آزمودن اینکه آیا پارامتر تخمین زده شده توسط نمونه برابر با پارامتر مورد نظر است یا نه و بعضاً به جای آزمون تی^۲ مورد بررسی قرار می گیرد، با مقدار آماره 32114 و سطح احتمال خطا صفر درصد برای تخمین مدل (1) بدست آمده، که فرض صفر این آزمون که مبنی بر بی اثر بودن متغیرها در مدل رگرسیونی است رد می گردد. البته در جدول (6) هفت مدل تخمین زده شده (متغیر شاخص حکمرانی خوب و شش زیرشاخص آن)، آورده شده است که حکایت از تاثیر مثبت معنادار هر شش شاخص بر میزان درآمدهای صنعت گردشگری دارد.

همان گونه که قبل نیز اشاره شد، مدل مورد اتخاذ در این مطالعه مدل پانل پویا بوده و ارجحیت این مدل نسبت به مدل های پانل دیتای معمولی بدین جهت می باشد که در مدل های پویای معمولی به دلیل در نظر گرفتن اثرات ثابت نمی توان مشکل همبستگی اثرات مقطعی یا متغیرهای مستقل را حل کرد؛ بدین ترتیب از مدل پانل پویا که اثرات تعدیل پویای متغیر وابسته را مدنظر قرار می دهد استفاده گردیده است (کریمی تکانلو و زنج پور، 1392: 184-191). در ادامه، برای بررسی امکان استفاده از تخمین داده های تابلویی پویا ضروری است تا مشخص بودن معادله مورد بررسی قرار داده شود. پس از تخمین نهایی الگو، برای آزمون مشخص بودن معادله (الگوی پژوهش) از آماره آزمون سارگان که مبتنی بر آزمون جی^۳ است بهره گرفته می- شود.

نتایج آزمون سارگان در جدول (3) ارائه گردیده است؛ که بر مبنای نتایج حاصله از این آزمون، باتوجه به اینکه فرضیه صفر (که مبنی بر مشخص بودن معادله بوده) رد نمی گردد و در نتیجه متغیرهای ابزاری به کار گرفته شده در تخمین الگو از اعتبار لازم برخوردار هستند (هیچگونه ارتباطی میان اجزاء اخلاص و متغیرهای ابزاری بکار گرفته شده وجود ندارد). پس بنابراین، استفاده از متغیرهای ابزاری^۴ برای کنترل همبستگی میان متغیرهای توضیحی و جملات اختلال در معادله الگو امری ضروری قلمداد می گردد.

جدول (3): نتایج آزمون سارگان

مقدار آماره جی دو	ارزش احتمال
11.140	0.600

مأخذ: یافته های پژوهش

¹ Wald Test

² T Test

³ J Tests

⁴ Instrument Variable (IV)

نکته‌ای که در اینجا حائز اهمیت است این می‌باشد که ارزش احتمال بدست آمده باتوجه به بالتاجی (2005)، باید بالاتر از سطح 5 درصد باشد، که در جدول فوق این مهم تداعی گشته است. در نتیجه، متغیر ابزاری از اعتبار لازم برخوردار می‌باشد.

آزمون دیگر، آزمون همبستگی سریالی در جملات خطای تفاضلی مرتبه اول به واسطه‌ی آماره M می‌باشد. همبستگی سریالی با یک مرتبه بدین معنا است که پسماندها از یک فرآیند میانگین متحرک¹ با مرتبه مشابه تبعیت می‌نمایند. نتایج به دست آمده از بررسی خودهمبستگی میان جملات اخلاص در جدول (4) نشان دهنده‌ی این مهم می‌باشد که در سطح خطای 5 درصد خودهمبستگی مرتبه اول² و خودهمبستگی مرتبه دوم³ وجود نداشته و تخمین زنده‌ها دارای ویژگی سازگاری هستند.

جدول (4): نتایج آزمون خودهمبستگی الگوی داده‌های تابلویی پویا

شرح	مقدار آماره Z	ارزش احتمال
مرتبه اول	0.778	0.437
مرتبه دوم	-0.892	0.373

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

اقتصاد یعنی دستیابی به عایدی بهینه با استفاده از منابع کمیاب. مهم نیست فردی در حال جست‌وجوی منافع روحی حاصل از سفر است، کسب‌وکاری در حال ارائه کالاها و خدمات به گردشگران است و یا دولت میزبان به گردشگری به منزله منفعت اقتصادی از مخارج گردشگران نگاه می‌نماید، مهم این نکته طلایی می‌باشد که قاعده کلی در تمامی این‌ها یکسان می‌باشد. کارگزاران اقتصادی به دنبال عرضه منابع محدود گردشگری (فیزیکی و مالی) و برآوردن تقاضاهای گردشگران‌اند. تقاضاها نتایج نیازهای فیزیکی و کارکردی (که معمولاً محدوداند) و خواسته‌های روانی (که تقریباً نامحدوداند) آن‌هاست. به همین نحو، معضلی که اقتصادها در حال تلاش برای رفع آن‌اند این است که چگونه به یک سهم بهینه اقتصادی از منابع محدود گردشگری دست یابند، در حالی که با تقاضاهای دائمی در حال تغییر (که نیازهای فیزیکی و خواسته‌های روحی ایجاد می‌شوند) برای این منابع مواجه هستند.

مطالعه حاضر، با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی پویا و رویکرد گشتاورهای تعمیم یافته سیستمی دو مرحله‌ای به بررسی تاثیر شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا طی دوره 2011 تا 2016 پرداخته است. از آنجا که براساس نظریات مطرح شده پژوهشگران داخلی و خارجی حکمرانی خوب یکی از مولفه‌های اساسی جذب گردشگران خارجی به‌شمار می‌آید، یافته‌های این مطالعه هم نیز تاثیر مثبت و معنادار کیفیت حکمرانی خوب بر میزان گردشگران خارجی را تایید می‌نماید. شاخص حکمرانی خوب که بدست آمده و ترکیب یافته از شش زیر شاخص حکمرانی ارائه گردیده توسط بانک جهانی است، تاثیر مثبت و معناداری بر میزان درآمدهای حاصله از صنعت گردشگری در کشورهای منتخب جنوبی غربی آسیا دارد. بدین منظور به‌جهت افزایش درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:

➤ تاکید به‌جهت ارتقاء و بهبود اکوسیستم نهادی و حکمرانی با تاکید موکد بر مولفه‌های شش‌گانه حکمرانی (کنترل فساد، کارایی و اثربخشی دولت، ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت (تروریسم)، کیفیت قانون‌گذاری، حاکمیت قانون و حق اظهارنظر و پاسخگویی).

1 Moving Average
2 M1
3 M2

- تاکید بر امر آزادسازی تجاری و کاهش عمق نگاه ژئوپلیتیکی و امنیتی حاضر در کشوری همچون ایران، زیرا مادامیکه مرزهای یک کشور بازتر باشند و ورود و خروج به آن بیشتر صورت بگیرد، این مهم خود باعث تاثیر بر درآمدهای گردشگری می گردد؛ چون زمانی که ورود گردشگر به عنوان یک کالای لوکس به داخل مرزهای یک کشور تسهیل گردد، به دنبال آن درآمدهایی که از صنعت گردشگری کسب می گردد هم فزونی یافته و بر امر رشد و توسعه اقتصادی بسیار تاثیر گذار است.
- تاکید بر امر ارتقاء رشد تولید ناخالص داخلی سرانه، شاید اینطور بتوان تحلیل داشت که هرچه درآمدهای کشور به سمت صنعت گردشگری معطوف گردد می توان از چنگال اقتصاد تک محصولی گریخت و از طرفی دیگر هر مقدار در این زمینه سرمایه گذاری بیشتری صورت پذیرد درآمدهای گردشگری سال های بعدی بیشتر بوده و در نتیجه این درآمدها در توسعه بخش های مختلف اقتصادی خود را نشان داده و در نتیجه باعث رشد تولید داخل کشور گردیده و با توجه به نتایج این مطالعه بسیار چشم نواز می تواند در زمینه افزایش درآمدهای گردشگری رویت گردد.
- در پایان هم، با توجه به نتایج حاصل از تخمین شش مدل مجزا برای شش زیر شاخص حکمرانی، با عطف به جدول نتایج حاصل از تخمین که در پی نوشت ها آورده شده، شاخص حق اظهار نظر و پاسخگویی و نیز کیفیت قانون گذاری بالاترین ضرایب برآوردی در بین این هفت مدل کلی برآورد شده را به خود اختصاص داده اند. توجه ویژه به این نتیجه مهم و نیز بسترسازی های لازم به جهت ارتقاء این شاخص ها می تواند تاثیر بزرگی در جهت افزایش درآمدهای حاصله از صنعت گردشگری داشته باشد.

❖ پیشنهادات آتی به پژوهشگران:

- در آخر نیز پیشنهاداتی پژوهشی ذیل برای مطالعات آتی پژوهشگران علاقه مند ارائه می گردد:
- 1) بررسی تاثیر شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری (مطالعه موردی: کشورهای OECD و OPEC)؛
 - 2) بررسی تاثیر هریک از زیر شاخص های حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری؛
 - 3) بررسی تاثیر شاخص حکمرانی خوب بر میزان درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری: رویکرد غیر خطی؛

پی‌نوشت‌ها

برای ایجاد شاخص کلی حکمرانی خوب (بنابر مقیاس‌های سنجشی که توسط بانک جهانی برای این مهم ارائه گردیده است، این مهم را با شش شاخص اساسی می‌سنجند برای هر کشوری که این موارد عبارتند از: ۱) حق اظهار نظر و پاسخگویی^۱؛ ۲) ثبات سیاسی^۲؛ ۳) کارایی و اثربخشی دولت^۳؛ ۴) کیفیت قانونگذاری^۴؛ ۵) حاکمیت قانون^۵ و ۶) کنترل فساد^۶). از طریق روش مؤلفه‌های اصلی عامل‌های مهم بر اساس داده واریانس‌های مورد استفاده، شناسایی شده و سپس با ترکیب این عوامل شاخص کلی SPSS استخراج می‌شود. برای این روش از نرم‌افزار استفاده گردیده است.

برای اطمینان از این که آیا این روش برای ترکیب داده‌های مورد استفاده مناسب هستند یا خیر، از آزمون کا-ام-او^۷ و از آزمون بارتلنت^۸ استفاده می‌گردد. که نتایج آن می‌توانند حالات زیر را در بر بگیرند:

- ۱) اگر کا-ام-او بزرگتر مساوی ۰.۹ باشد، یعنی تجزیه عامل‌ها بسیار مناسب است؛
- ۲) اگر کا-ام-او بزرگتر مساوی ۰.۸ و کوچکتر از ۰.۹ باشد، یعنی تجزیه عامل‌ها مناسب است؛
- ۳) اگر کا-ام-او بزرگتر مساوی ۰.۷ و کوچکتر از ۰.۸ باشد، یعنی تجزیه عامل‌ها به‌طور کلی مناسب است؛
- ۴) اگر کا-ام-او بزرگتر مساوی ۰.۶ و کوچکتر از ۰.۷ باشد، یعنی تجزیه عامل‌ها به‌طور کلی مناسب نیست؛
- ۵) اگر کا-ام-او کوچکتر از ۰.۵ باشد، یعنی تجزیه عامل‌ها اصلاً مناسب نخواهد بود؛ (ارش چی و همکاران^۹، ۲۰۱۳: ۴۵۴).

نتایج حاصل از این آزمون در جدول زیر آورده شده است:

جدول (۵): نتایج شاخص کا-ام-او و بارتلنت برای مجموعه کشورهای منتخب

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0.915
	Approx. Chi-Square	1543.342
Bartlett's Test of Sphericity	Df.	15
	Sig.	0.000

ماخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول (۵) و نتایج حاصله، چون شاخص کا-ام-او برابر با ۰.۹۱۵ شده است و از مقدار ۰.۹ بزرگتر می‌باشد؛ پس، ترکیب عامل‌ها بسیار مناسب می‌باشد و از این روش می‌توان برای ترکیب کردن داده‌های زیرشاخص‌های حکمرانی استفاده کرد.

در ادامه، در جدول (۶) هفت مدل مجزا (یک مدل برای مدل اصلی پژوهش، مدل (۱)، که همان شاخص حکمرانی خوب بود، و نیز شش مدل مجزای دیگر برای زیرشاخص‌های حکمرانی (معرفی شده توسط بانک جهانی) بر لگاریتم طبیعی درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری تخمین زده شده‌اند.

جدول (۶): برآورد ۷ مدل مجزا برای بررسی رابطه شاخص‌های حکمرانی و زیرشاخص‌هایش بر میزان درآمدهای صنعت گردشگری

¹ Voice & Accountability

² Political Stability

³ Government Effectiveness

⁴ Regulatory Quality

⁵ Rule of Law

⁶ Control of Corruption

⁷ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy

⁸ Bartlett's Test of Sphericity

⁹ Ershi Qi et al.

متغیر وابسته: لگاریتم طبیعی درآمدهای حاصل از صنعت گردشگری							
متغیرهای توضیحی	1	2	3	4	5	6	7
Cons	-68.510 (-13.47)	-49.370 (-6.97)	-51.838 (-10.70)	-59.491 (-4.41)	-76.592 (-10.35)	-50.899 (-4.94)	162.045 (-15.57)
LnOER	0.0004 (12.31)	0.0002 (5.47)	0.0004 (12.92)	0.0002 (7.99)	0.0004 (7.00)	0.0004 (6.63)	0.0003 (11.00)
LnGDP P	2.783 (13.95)	2.112 (7.86)	2.164 (12.42)	2.520 (4.96)	3.37052 (6.14)	2.158 (5.46)	6.960 (17.56)
LnTO	0.246 (3.54)	0.395 (6.54)	0.286 (3.76)	0.310 (6.67)	0.370 (6.14)	0.292 (4.94)	0.004 (0.06)
LnGGI	0.655 (4.64)	-	-	-	-	-	-
LnCC	-	4.054 (6.86)	-	-	-	-	-
LnGF	-	-	4.778 (5.30)	-	-	-	-
LnPSA V	-	-	-	2.140 (4.82)	-	-	-
LnRQ	-	-	-	-	7.783 (11.54)	-	-
LnRL	-	-	-	-	-	4.038 (4.53)	-
LnVA	-	-	-	-	-	-	9.650 (20.52)
F-Statistic [Prob.]	32114.27 (0.000)	3716.42 (0.000)	5266.42 (0.000)	3060.95 (0.000)	3789.41 (0.000)	1613.59 (0.000)	5266.63 (0.000)
No. of Observation	84	84	84	84	84	84	84
No. Country	14	14	14	14	14	14	14

ماخذ: محاسبات پژوهش
* اعداد داخل پرانتز مقدار آماره Z-Statistics و اعداد داخل کروشه احتمال را نشان می دهند.

فایل های پیوستی تخمین های مدل (1) با نرم افزار استتا

جدول (7): نتیجه برآورد معادله (1) برای کشورهای مورد مطالعه به روش GMM سیستمی

System dynamic panel-data estimation		Number of obs	=	70	
Group variable: id		Number of groups	=	14	
Time variable: year		Obs per group:	min =	5	
			avg =	5	
			max =	5	
Number of instruments =		19	Wald chi2(5)	= 32114.27	
			Prob > chi2	= 0.0000	
Two-step results					
tr	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
tr					
L1.	.7489293	.0233733	32.04	0.000	.7031185 .79474
ggi	.6549265	.1410338	4.64	0.000	.3785053 .9313477
gdpp2010	2.783494	.1995245	13.95	0.000	2.392433 3.174554
oer	.0004275	.0000347	12.31	0.000	.0003594 .0004955
tradeo	.245902	.0694618	3.54	0.000	.1097594 .3820447
_cons	-68.50963	5.084555	-13.47	0.000	-78.47517 -58.54408

Warning: gmm two-step standard errors are biased; robust standard errors are recommended.

Instruments for differenced equation

GMM-type: L(2/.)tr

Standard: D.ggi D.gdpp2010 D.oer D.tradeo

Instruments for level equation

GMM-type: LD.tr

Standard: _cons

جدول (8): نتیجه برآورد آزمون سارگان (جهت تعیین اعتبار متغیر ابزاری)

Sargan test of overidentifying restrictions	
H0: overidentifying restrictions are valid	
chi2(13)	= 11.14043
Prob > chi2	= 0.5991

جدول (9): نتیجه برآورد آزمون آرلانو و باند (جهت بررسی خودهمبستگی متغیرهای آزمون)

Arellano-Bond test for zero autocorrelation in first-differenced errors

Order	z	Prob > z
1	.7776	0.4368
2	-.89171	0.3725

H0: no autocorrelation

منابع

- 1) Arellno, M., Bond, S. (1991). Same tests of specification for panel data, Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *The Review of Economic Studies*, 58 (2), 277-297.
- 2) Arefi, Elham. (2017). The Impact of Good Governance and Tourism on Economic Growth (Case Study of OPEC Member States). First International Conference on Economic Planning, Sustainable and Balanced Regional Approaches and Applications, The University of Kordestan. (In Persian).
- 3) Ashrafipour, Mohammad Ali; Naqib Hosseini, Seyed Rasoul. (2012). Investigating the Effects of Good Governance on Tourism Industry Development. Second National Conference on Regional Development Strategies with Regional Planning Focus, Sanandaj Islamic Azad University, Sanandaj Branch. (In Persian).
- 4) Baltagi, B. H. (2005). *Econometric analysis of Panel Data*. Chichester. John & Sons Ltd. 3. Edition - April 2005 49.90 Euro 2005.
- 5) Barnard, C. E. (2007). Key drivers in environmental legislation towards Good govarance goerance.
- 6) Bovaird, T. (2007). Beyon engagement and participation –user and community co-production of public services. *Public Administration Review*, 67 (5), 846-860.
- 7) Buhalis, D, Deimezi, O. (2004). E-tourism Development in Greece: Informaion Communication Technologies Adoptin For the Strategic Managment of the Gveece Tourism Industry. *Tourism and Hospitaly Research*, 5(2), 103-130.
- 8) Boga, Semra., Erkisi, Kemal. (2019). The relationship between international tourism receipts and Economic Growth in asia pacific countries: A panel Data Analysis. *Akademik Hassasiyetler*, 6(11).
- 9) Cornelissen, S. (2005). The Global Tourism System: Governance, Development and Lessons from South Africa. Retrieved from: [http://books.google.com/books?id=lx6dOKGZKAoC&printsec=frontcover&dq=Cornelissen,+S.+\(2005\).+The+Global+Tourism+System:+Governance,+Development+and+Lessons+from+South+Africa.&hl=en&ei=VKXOTcCxM4SfQa48qXXBw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCkQ6AEwA#v=onepage&q&f=false](http://books.google.com/books?id=lx6dOKGZKAoC&printsec=frontcover&dq=Cornelissen,+S.+(2005).+The+Global+Tourism+System:+Governance,+Development+and+Lessons+from+South+Africa.&hl=en&ei=VKXOTcCxM4SfQa48qXXBw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCkQ6AEwA#v=onepage&q&f=false)
- 10) Cho, V. (2010). A study of the non-economic determinants in tourism demand. *International Journal of Tourism Research*, 12(4), 307-320.
- 11) Daryaei, Abbasali., Aliashrafipour, Mohammad., & Eisapour, kamal., & Afshaian, Mojtaba. (2012). the effect of good governace on tourism industry development. *Advances in environmental biology*, 6(7), pp:2046-2052.
- 12) Ershi Qi, Jiang Shen, Runliang Dou. (2013). Proceedings of 20th International Conference on Industrial Engineering and Management: Theory and Apply of Industrial Management. Springer Science & Business Media.
- 13) Ghulam Ali , Kalid zaman., Talat Islam. (2018). Macroeconomic Shocks and Malaysian tourism Industry: Evidence from a Structural VAR Models. *Iran. Eco. Rev*, 22(4), 1113-11370.
- 14) Hansen, Lars Peter. (1982). Large Sample Properties of Generalized Method of Moments Estimators. *Econometrica*, 50(4), 1029-1054. <http://www.jstor.org/stable/1912775>.
- 15) Hall, C.M. (2000). *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships*. Harlow Pearson, Education Ltd.
- 16) KarimiTecanloo, Zahra., Ranjpour, Reza. (2013). *Panel Data Econometrics*. Tehran: Humanities Books Research and Development Organization (Samt), Humanities Research and Development Center. (In Persian).
- 17) Leitão, Alexandra. (2006). Corruption and the Environmental Kuznets Curve: Empirical Evidence for Sulfur. *Universidade Nova de Lisboa*, CEGE, Rua Diogo Botelho, 1327, PT-4169-005.
- 18) Leitão, Nuno Carlos. (2015). Portuguese Tourism Demand: A Dynamic Panel Data Analysis. *International journal of economics and financial issues*, 5(3), 673-677. Availabel at <https://www.econjournals.com>.
- 19) Michael J. Panik. (2015). *Growth Curve Modeling: Theory and Applications*. ISBN: 978-1-118-76404-6. 454 Pages.
- 20) Mamipour, Siab., Nazari, Kaveh. (2014). The Contribution of Tourism Development To Economic Growth in the iranain Provinces. *journal of inernational Economic and Managment Studies*, 1(11), 99-120.
- 21) Pournamdar, Hossein. (2016). *Investigation of the Impact of Exchange Rate on Tourism Attraction in Selected Mena Countries from 1995 to 2014*. Master thesis, Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Administrative Sciences and Economics. (In Persian).
- 22) Sharifi Renani, Hossein., Khajavi, Farzaneh & Torabi, Afsaneh. (2013). *The Role of Good Governance in Tourism Attraction: A Case Study: Selected OPEC Countries*. First National Conference on Perspective of Iranian Economy with National Production Support Approach. Islamic Azad University of Khorasgan Branch (Isfahan). (In Persian).

- 23) Shahabadi, Abolfazl., Talabi, Fariba. (2017). The Impact of Host Country Governance on Tourism Revenue in Selected Developing Countries. *Journal of Tourism Planning and Development*, Mazandaran University, 5(16), 30-30. (In Persian).
- 24) Shamaï, A., Yousofi Babadi, S. (2018). An Analysis of Good Governance Role on Sustainable Tourism Revenues (Case: City of MasjedSeleyman). *Urban Economics and Management*, 6(4(24)), 477-496. (In Persian).
- 25) Show, G., Williams. A. (2004). *Tourism and Tourism spaces*. London, stage.
- 26) Tayebi, Mohammad Reza., Hosseini, Abolhassan & Rezaei, Timur. (2015). Evaluation of Urban Good Governance Indicators in Tourism Destination Cities by IPA Method (Case Study: Tonekabon City). *Urban Tourism Journal*, 2(3), 219-231. (In Persian).